

ΕΝΟΤΗΤΑ 34

Η λήξη του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου και οι μεταπολεμικές ρυθμίσεις

Το συνέδριο ειρήνης ή συνέδριο του Παρισιού (1919-1920):

- Συμμετείχαν μόνο οι νικητές του πολέμου.
- Τα κριτήρια που καθόρισαν τις αποφάσεις ήταν:
 - η ανάγκη αναδιαμόρφωσης του πολιτικού χάρτη της Ευρώπης,
 - η επιδίωξη της Γαλλίας να εξουδετερώσει τη Γερμανία,
 - η επιθυμία να μην επιτραπεί στο νέο καθεστώς της Ρωσίας να εξαπλωθεί,
 - η αρχή της αυτοδιάθεσης των λαών.

Οι συνθήκες που υπογράφηκαν:

Η συνθήκη των Βερσαλλιών (Ιούν. 1919) / Η Γερμανία υποχρεωνόταν:

- να παραχωρήσει εδάφη της στη Γαλλία, στο Βέλγιο, στη Δανία και στις νεοσύστατες χώρες Πολωνία, Τσεχοσλοβακία και Λιθουανία,
- να αναγνωρίσει τη Ρηνανία και το Σάαρ ως αποστρατικοποιημένη ζώνη,
- να πληρώσει βαριές αποζημιώσεις,
- να εγκαταλείψει τις αποικίες της και τα εδάφη που είχε κερδίσει με τη συνθήκη του Μπρεστ Λιτόφσκ,
- να περιορίσει στο ελάχιστο τις ένοπλες δυνάμεις της.

Η συνθήκη του Αγίου Γερμανού (Σεπτ. 1919) / Η Αυστρία εξαναγκαζόταν:

- να αναγνωρίσει την ανεξαρτησία της Ουγγαρίας, της Τσεχοσλοβακίας, της Γιουγκοσλαβίας και της Πολωνίας,
- να παραχωρήσει σε αυτές πολλά εδάφη.

Η συνθήκη του Νεϊγύ (Νοέμβ. 1919) / Η Βουλγαρία υποχρεωνόταν:

- να παραιτηθεί από κάθε διεκδίκησή της στην ανατολική Μακεδονία,
- να εγκαταλείψει τη δυτική Θράκη,
- να παραχωρήσει εδάφη της στη Ρουμανία και τη Σερβία,
- να προβεί σε αμοιβαία ανταλλαγή πληθυσμών με την Ελλάδα.

Η συνθήκη του Τριανόν (Ιούν. 1920) / Η ανεξάρτητη Ουγγαρία υποχρεωνόταν:

- να παραχωρήσει εδάφη της σε Τσεχοσλοβακία, Ρουμανία και Γιουγκοσλαβία.

Η συνθήκη των Σεβρών (28 Ιουλ./10 Αυγ. 1920) / Η Ελλάδα:

- έπαιρνε τα νησιά Ίμβρος, Τένεδος και τη Θράκη μέχρι τα πρόθυρα της Κωνσταντινούπολης,
- ο Σουλτάνος της αναγνώριζε επίσημα την κυριαρχία στα νησιά του Β. και Α. Αιγαίου,
- η Αντάντ της ανέθετε τη διοίκηση της Σμύρνης για πέντε χρόνια και στη συνέχεια οι κάτοικοι της περιοχής θα αποφάσιζαν με δημοψήφισμα για την τύχη της.
- Τα Στενά τέθηκαν υπό διεθνή έλεγχο.

Η ίδρυση της Κοινωνίας των Εθνών:

Ορισμός: διεθνής οργανισμός που ιδρύθηκε από 32 νικήτριες χώρες για την αποφυγή νέων συγκρούσεων και στον οποίο θα κατέφευγαν τα κράτη για να επιλύσουν τις μεταξύ τους διαφορές.

Τρόπος λειτουργίας του: κάθε χώρα μέλος της ΚτΕ είχε δικαίωμα να ασκήσει veto (αρνησικυρία) εμποδίζοντας τη λήψη μιας απόφασης και να μη συμμορφωθεί με τις υποδείξεις που θα της γίνονταν. Τα δύο αυτά στοιχεία ήταν αδυναμίες που σταδιακά συνέβαλαν στη διάλυση του Οργανισμού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΩΟ Ο ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

ΕΝΟΤΗΤΑ 35

Οι διεκδικήσεις της Αντάντ και της Ελλάδας στην Οθωμανική αυτοκρατορία

Οι ενέργειες της Ελλάδας για την προώθηση των διεκδικήσεών της:

- Ελληνικές δυνάμεις συμμετείχαν στην κατάληψη της Κωνσταντινούπολης από την Αντάντ.
- Ο Βενιζέλος υπέβαλε υπόμνημα στο συνέδριο του Παρισιού, με το οποίο διεκδικούσε:
 - ευρύτατη ζώνη εδαφών στη δυτική Μικρά Ασία με κέντρο τη Σμύρνη,
 - την Α. Θράκη μέχρι τα πρόθυρα της Κωνσταντινούπολης,
 - τα νησιά Ίμβρος και Τένεδος στην είσοδο των Στενών.
- Για να ενισχύσει αυτές τις διεκδικήσεις, ο Βενιζέλος έστειλε δυνάμεις στην εκστρατεία της Αντάντ εναντίον των μπολσεβίκων.

Συμφέροντα που εξυπηρετούσε η παρουσία της Ελλάδας στη Μικρά Ασία:

- Περιορίζε τις ιταλικές επιδιώξεις στην περιοχή.
- Παρείχε στήριξη στις μικρές βρετανικές δυνάμεις που έλεγχαν στα Στενά.

Η απόβαση του ελληνικού στρατού στη Σμύρνη και οι αντιδράσεις:

- Μετά από απόφαση του συμβουλίου του Παρισιού Έλληνες στρατιώτες αποβιβάστηκαν στη Σμύρνη, στις 2 Μαΐου 1919, και κατέλαβαν την πόλη και μια περιοχή 17.000 τετραγωνικών χιλιομέτρων γύρω από αυτή.
- Οι Έλληνες της Μικράς Ασίας δέχτηκαν το γεγονός με ενθουσιασμό.
- Οι Τούρκοι αντέδρασαν αρνητικά.
- Από την πρώτη στιγμή σημειώθηκαν αιματηρά επεισόδια με ευθύνη και των δύο πλευρών.
- Οι Ιταλοί, που είχαν δυνάμεις στα νότια της ελληνικής ζώνης, δυσαρεστήθηκαν καθώς διεκδικούσαν κι εκείνοι τη Σμύρνη.

ΕΝΟΤΗΤΑ 36

Ο Ελληνισμός της δυτικής Μικράς Ασίας και του Πόντου

Ο Ελληνισμός της δυτικής Μικράς Ασίας

- Από τα μέσα του 19ου αιώνα πολλοί Έλληνες μετανάστευσαν στη Μικρά Ασία εξαιτίας των μεταρρυθμίσεων του Χάτι Χουμαγιούν και των θετικών οικονομικών προοπτικών.
- Αν και οι μουσουλμανικοί πληθυσμοί αποτελούσαν την πλειονότητα, οι ελληνορθόδοξες κοινότητες είχαν έντονη παρουσία.
- Οι Έλληνες ήταν πλειονότητα στη Σμύρνη, ενώ διέθεταν σημαντική παρουσία και σε άλλες πόλεις.
- Η οικονομική και πνευματική δραστηριότητα των Ελλήνων:
 - Ασχολούνταν κυρίως με το εμπόριο και τις επιχειρήσεις.
 - Λειτουργούσαν πολλά ελληνικά σχολεία.
 - Υπήρχαν τυπογραφεία, όπου εκδίδονταν ελληνικά βιβλία και εφημερίδες.

Ο Ελληνισμός του Πόντου

- Ζούσε οργανωμένος σε ελληνορθόδοξες κοινότητες.
- Μεγάλα εμπορικά κέντρα: Τραπεζούντα, Κερασούντα, Σαμψούντα
- Κέντρο της ελληνικής παιδείας υπήρξε το «Φροντιστήριο της Τραπεζούντας», που είχε ιδρυθεί στα τέλη του 17ου αιώνα.

Οι διωγμοί του Μικρασιατικού Ελληνισμού

Αιτίες:

- η ενίσχυση του τουρκικού εθνικισμού,
- η επιδίωξη ισχυρών γερμανικών συμφερόντων να κερδίσουν κυρίαρχη θέση στην οθωμανική οικονομία.

Μέτρα εκδίωξης των Μικρασιατών Ελλήνων:

- 150.000 Έλληνες εκτοπίστηκαν στην ενδοχώρα με το επιχείρημα ότι θα έθεταν σε κίνδυνο τις τουρκικές πόλεις αν δέχονταν ελληνική επίθεση.
- Οργανώθηκαν τα τάγματα εργασίας στα οποία κατατάσσονταν άνδρες άνω των 45 ετών, που οδηγούνταν για αγγαρείες σε λατομεία και δημόσια έργα στο εσωτερικό της χώρας, όπου εξοντώθηκαν κατά χιλιάδες.

Η κίνηση αυτονομίησης στον Πόντο

- Στα τέλη του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου εκδηλώθηκε αυτονομιστική κίνηση των Ελλήνων του Πόντου στη βάση του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης των λαών.
- Τον Ιαν. του 1920 ιδρύθηκε ομόσπονδο Ποντοαρμενικό κράτος σε εδάφη που κατοικούσαν Πόντιοι και Αρμένιοι, το οποίο αναγνωρίστηκε από τη συνθήκη των Σεβρών αλλά η ζωή του υπήρξε σύντομη.

ΕΝΟΤΗΤΑ 37

Το τουρκικό εθνικό κίνημα

Τα πρώτα βήματα του τουρκικού εθνικού κινήματος και οι στόχοι του:

Οι μουσουλμανικοί-τουρκικοί πληθυσμοί του οθωμανικού κράτους αντέδρασαν στην κατάληψη της χώρας τους από τα στρατεύματα της Αντάντ → Ο Μουσταφά Κεμάλ άρχισε την οργάνωση κινήματος αντίστασης στην Ανατολή → Σε σύσκεψη στην Αμάσεια του Πόντου τον Ιούνιο του 1919, ο Κεμάλ έθεσε ως στόχο την οργάνωση ενός κινήματος που θα σκόπευε στη δημιουργία ενός νέου τουρκικού εθνικού κράτους.

Τα συνέδρια του κινήματος και η διατύπωση της εθνική διακήρυξης:

- Τα συνέδρια πραγματοποιήθηκαν το καλοκαίρι και το φθινόπωρο του 1919, στο Ερζερούμ και στη Σεβάστεια.
- Συμμετείχαν αντιπρόσωποι τουρκικών οργανώσεων αντίστασης από όλη τη χώρα.
- Έγιναν αποδεκτοί οι στόχοι που είχαν διατυπωθεί στην Αμάσεια και ηγέτης αναδείχτηκε ο Κεμάλ.
- Συντάχτηκε η εθνική διακήρυξη, δηλαδή ένα πολιτικό πρόγραμμα αγώνα των Τούρκων για την ανεξαρτησία τους.
- Ο Σουλτάνος και οι Δυνάμεις αντιμετώπισαν το κίνημα ως ανταρσία και το καταδίκασαν.

Η νίκη των Κεμαλικών στις εκλογές και η Α΄ Μεγάλη Εθνοσυνέλευση:

- Ο Κεμάλ όρισε ως έδρα του κινήματος την Άγκυρα.
- Οι Κεμαλικοί στις γενικές εκλογές κέρδισαν την πλειοψηφία στην οθωμανική Βουλή, η οποία υιοθέτησε την εθνική διακήρυξη, που ονομάστηκε από τότε *Εθνικό Συμβόλαιο*.
- Οι Βρετανοί διέλυσαν τη Βουλή στην Κωνσταντινούπολη.
- Ο Κεμάλ συγκάλεσε την Α΄ Μεγάλη Εθνοσυνέλευση της Τουρκίας στην Άγκυρα, όπου ψηφίστηκε το νέο σύνταγμα, σύμφωνα με το οποίο:
 - η χώρα θα ονομαζόταν Τουρκία,
 - καταργούνταν ο θρησκευτικός χαρακτήρας του κράτους και θεσπιζόταν το κοσμικό κράτος,
 - η εκτελεστική εξουσία ασκούνταν από τη Μεγάλη Εθνοσυνέλευση.
- Ο Κεμάλ αναδείχτηκε αρχηγός του κράτους και πρωθυπουργός.

Οι ενέργειες των Κεμαλικών στη Μικρά Ασία

- Αφού διέλυσαν το Ποντοαρμενικό κράτος (Νοέμ. 1920), οι Κεμαλικοί στράφηκαν στη Μικρά Ασία.
- Η μικρασιατική εκστρατεία εξελίχθηκε σε σύγκρουση δύο αντίπαλων εθνικών στρατών, του ελληνικού και του τουρκικού.

ΕΝΟΤΗΤΑ 38 Ο μικρασιατικός πόλεμος (1919-1922)

Η ελληνική διοίκηση της Μικράς Ασίας

- Η ελληνική διοίκηση εγκαταστάθηκε στη Σμύρνη παράλληλα με την απόβαση του ελληνικού στρατού.
- Ύπατος αρμοστής ορίστηκε ο Αριστείδης Στεργιάδης, η πολιτική του οποίου προκάλεσε αντιδράσεις μεταξύ των Ελλήνων.
- Οι ελληνικές αρχές επιτέλεσαν σημαντικό έργο στην οικονομία, στην εκπαίδευση, στην υγεία και στην επανεγκατάσταση των προσφύγων.

Οι επιχειρήσεις του ελληνικού στρατού έως το καλοκαίρι του 1920.

- Ο ελληνικός στρατός κατέλαβε τα εδάφη για τα οποία είχε εντολή.
- Ο Βενιζέλος πήρε από το συνέδριο του Παρισιού άδεια επέκτασης της ελληνικής ζώνης κατοχής και έτσι ο ελληνικός στρατός κατέλαβε την Α. Θράκη και προέλασε σε βάθος 100-150 χλμ. στη Μικρά Ασία.

Η απόρριψη της συνθήκης των Σεβρών από το τουρκικό κίνημα αντίστασης

Ο Κεμάλ απέρριψε τη συνθήκη και οι σύμμαχοι άρχισαν να επιφυλάσσονται για την ελληνική παρουσία στη Μ. Ασία.

Οι εκλογές του 1920 και η επάνοδος του Κωνσταντίνου

Το οξυμένο πολιτικό κλίμα:

- Δολοφονική απόπειρα κατά του Βενιζέλου στο Παρίσι.
- Δολοφονία του αντιβενιζελικού Ίωνα Δραγούμη στην Αθήνα.

Οι εκλογές:

- Ο Βενιζέλος προκήρυξε εκλογές αμέσως μετά την επιτυχία των Σεβρών.
- Απέναντι στο Βενιζέλο σχηματίστηκε μια αντιβενιζελική συμμαχία με ηγέτη το Δημήτριο Γούναρη που υποσχόταν τον τερματισμό του πολέμου.
- Ο αιφνίδιος θάνατος του Αλέξανδρου, που εκτελούσε χρέη βασιλιά, έδωσε στις εκλογές μορφή δημοψηφίσματος για την επιστροφή ή όχι του Κωνσταντίνου στην Ελλάδα.
- Οι εκλογές έγιναν τελικά το Νοέμβριο του 1920 και ο Βενιζέλος ηττήθηκε.
- Η φιλοβασιλική κυβέρνηση οργάνωσε δημοψήφισμα και ο Κωνσταντίνος επανήλθε το Δεκ. του 1920.

Διπλωματικές επιτυχίες του τουρκικού κινήματος αντίστασης

- Οι Δυνάμεις χρησιμοποίησαν ως πρόφαση την επιστροφή του Κωνσταντίνου προκειμένου να αλλάξουν τη στάση τους απέναντι στην Ελλάδα.
- Διπλωματικές κινήσεις του Κεμάλ:
 - συμφωνία συνεργασίας με τη Σοβιετική Ένωση (Μάρτ. 1921),
 - συμφωνίες με Γαλλία (Μάρτ. & Οκτ. 1921) και Ιταλία (Μάρτ. 1921).
- Οι ελληνικές δυνάμεις είχαν πλέον μόνο την αγγλική υποστήριξη αλλά και αυτή σε διπλωματικό επίπεδο.

Οι εξελίξεις έως τον Αύγουστο του 1922

- Η κυβέρνηση και ο Κωνσταντίνος αποφάσισαν να συνεχίσουν τον πόλεμο.
- Επίθεση του ελληνικού στρατού το καλοκαίρι του 1921 μέχρι το Σαγγάριο → ισχυρή αντίσταση των Τούρκων → υποχώρηση στη γραμμή Εσκή Σεχίρ-Κιουτάχεια-Αφιόν Καραχισάρ.
- Ο Κεμάλ, ενισχυμένος πλέον, εμφανιζόταν αδιάλλακτος.
- Στην Αθήνα ενισχύονταν οι αντιπολιτευτικές φωνές και οξυνόταν η οικονομική κρίση.
- Στις 13 Αυγ. 1922 εκδηλώθηκε η τουρκική αντεπίθεση, η ελληνική άμυνα κατέρρευσε και ο μικρασιατικός ελληνισμός πήρε το δρόμο της προσφυγιάς.

ΕΝΟΤΗΤΑ 39

Εξελίξεις σε Ελλάδα και Τουρκία μετά τον μικρασιατικό πόλεμο

Ελλάδα: Το κίνημα του 1922

- Το Σεπτ. του 1922 εκδηλώθηκε στρατιωτικό κίνημα που ζητούσε:
 - την παραίτηση του βασιλιά Κωνσταντίνου,
 - τη διάλυση της Βουλής και το σχηματισμό νέας κυβέρνησης που θα είχε την εμπιστοσύνη της Αντάντ,
 - την ενίσχυση του μετώπου στη Θράκη για να μη χαθούν κι άλλα εδάφη.
- Επικεφαλής του κινήματος ήταν οι Ν. Πλαστήρας και Σ. Γονατάς.
- Οι κινηματίες εγκατέστησαν επαναστατική κυβέρνηση, ενώ ο Κωνσταντίνος είχε ήδη εγκαταλείψει τη χώρα αφήνοντας στο θρόνο το γιο του Γεώργιο Β΄.

Η ανακωχή των Μουδανιών

- Η επαναστατική κυβέρνηση υπό την πίεση των κεμαλικών απειλών και της Αγγλίας αποδέχτηκε την ανακωχή των Μουδανιών.
- Στα μέσα Νοέμβ. του 1922 ολοκληρώθηκε η εκκένωση της Α. Θράκης από τον ελληνικό στρατό και το ντόπιο ελληνικό πληθυσμό.

Ελλάδα: Η «δίκη των έξι»

- Η επαναστατική κυβέρνηση σύστησε έκτακτο στρατοδικείο στο οποίο παραπέμφθηκαν ως υπαίτιοι της ήττας οκτώ κορυφαία στελέχη της βασιλικής παράταξης: Δ. Γούναρης, Ν. Στράτος, Π. Πρωτοπαπαδάκης, Γ. Μπαλτατζής, Ν. Θεοτόκης, Γ. Χατζηανέστης, Μ. Γούδας και Ξ. Στρατηγός.
- Το Νοέμβ. 1922 καταδικάστηκαν σε θάνατο και εκτελέστηκαν οι έξι πρώτοι.

Η συνθήκη της Λοζάνης (1923)

- Υπογράφηκε στις 24 Ιουλίου 1923 στη Λοζάνη της Ελβετίας και προέβλεπε:
 - την αναγνώριση της τουρκικής κυριαρχίας σε Μ. Ασία και Α. Θράκη,
 - την παραχώρηση της Ίμβρου και της Τενέδου στην Τουρκία.
- Στη συνθήκη ενσωματώθηκε ελληνοτουρκική *σύμβαση ανταλλαγής πληθυσμών* (Ιαν. 1923), σύμφωνα με την οποία όλοι οι ορθόδοξοι χριστιανοί της Τουρκίας έπρεπε να μετοικήσουν στην Ελλάδα και όλοι οι μουσουλμάνοι της Ελλάδας στην Τουρκία. Εξαιρέθηκαν:
 - το Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως και οι Έλληνες της Κωνσταντινούπολης, της Ίμβρου και της Τενέδου,
 - οι μουσουλμάνοι της Δ. Θράκης.

Κοινωνικές και πολιτικές εξελίξεις στην Ελλάδα

Το έργο της επαναστατικής κυβέρνησης:

- Προχώρησε στην απαλλοτρίωση και διανομή γαιών σε ακτήμονες.
- Υιοθέτησε το γρηγοριανό ημερολόγιο.

Οι εκλογές του 1923:

- Η επαναστατική κυβέρνηση παρέδωσε την εξουσία.
- Στις εκλογές του Δεκ. 1923 συμμετείχαν το *Κόμμα Φιλελευθέρων* του Ελ. Βενιζέλου και η *Δημοκρατική Ένωση* του Αλ. Παπαναστασίου, ενώ τα φιλοβασιλικά κόμματα απείχαν.
- Ο Γεώργιος Β΄ υποχρεώθηκε να φύγει στο εξωτερικό και αντιβασιλέας ορίστηκε ο Π. Κουντουριώτης.

Κοινωνικές και πολιτικές εξελίξεις στην Τουρκία

- Ο Μουσταφά Κεμάλ έγινε πρόεδρος της Τουρκικής Δημοκρατίας.
- Έχοντας ως πρότυπο οργάνωσης τα δυτικά κράτη, ο Κεμάλ:
 - οργάνωσε συστήματα υγείας και εκπαίδευσης,
 - αντικατέστησε το οθωμανικό αλφάβητο με το λατινικό,
 - κατάργησε την πολυγαμία,
 - παραχώρησε δικαίωμα ψήφου στις γυναίκες,
 - απαγόρευσε στους άνδρες να φορούν φέσι και στις γυναίκες φερετζέ,
 - επέβαλε τη χρήση οικογενειακών επιθέτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ

Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΥ (1919-1939)

ΕΝΟΤΗΤΑ 40

Τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια, η παγκόσμια οικονομική κρίση του 1929 και η Μεγάλη Ύφεση

Τα αποτελέσματα του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου

Υλικά:

- 8 εκατ. νεκροί, 6 εκατ. ανάπηροι και τεράστιες υλικές καταστροφές.

Οικονομικά:

- Ο δανεισμός των Ευρωπαίων, κατά τη διάρκεια του πολέμου, ενίσχυσε την οικονομία και τη διεθνή θέση των ΗΠΑ.

Κοινωνικά:

- Τα μεσαία στρώματα καταστράφηκαν οικονομικά στο μεγαλύτερο μέρος τους.
- Οι γυναίκες άρχισαν να μπαίνουν στην αγορά εργασίας και σε χώρες όπως η Σοβιετική Ένωση, η Γερμανία, η Βρετανία απέκτησαν δικαίωμα ψήφου.

Πολιτικά:

- Μετά τον πόλεμο η Ευρώπη έχασε την παγκόσμια ηγεμονία της.
- Η Μ. Βρετανία και η Γαλλία έχασαν τη συνοχή του αποικιακού τους συστήματος.
- Δημιουργήθηκε η σοσιαλιστική Σοβιετική Ένωση, η οποία αποτελούσε ένα διαφορετικό πρότυπο κοινωνικής οργάνωσης.
- Αποδυναμώθηκε το κύρος του φιλελεύθερου αστικού κράτους.

Η κατάσταση στην Ευρώπη κατά τη δεκαετία του 1920

- Επικράτησε έντονος ανταγωνισμός ανάμεσα στη Γαλλία και τη Γερμανία.
- Η βελτίωση της οικονομικής τους κατάστασης οδήγησε σε συμφωνίες:
 - *Συνθήκες του Λοκάρνο*: υπογράφηκαν το 1925 για το σεβασμό των υφιστάμενων συνόρων.
 - *Σύμφωνο Κέλογκ-Μπριαν*: υπογράφηκε το 1928 από τους υπουργούς Εξωτερικών των ΗΠΑ και της Γαλλίας και καταδίκασε τον πόλεμο.

Η έκρηξη της οικονομικής κρίσης του 1929

Τα αίτια:

- Η οικονομική ευημερία στο δυτικό κόσμο κατά τη δεκαετία του 1920.
- Ο διπλασιασμός της βιομηχανικής παραγωγής και του μέσου εισοδήματος στις ΗΠΑ κατά την περίοδο 1921-1929
- Η συνεχής άνοδος των τιμών των μετοχών στο Χρηματιστήριο της Ν. Υόρκης.

Η εκδήλωση της κρίσης:

Το φθινόπωρο του 1929 οι μεγάλοι επενδυτές άρχισαν να πουλούν τις μετοχές τους για να εισπράξουν τα κέρδη → Οι μικροεπενδυτές πανικοβλήθηκαν και έσπευσαν και εκείνοι να πουλήσουν τις μετοχές τους → Στις 24 Οκτωβρίου 1929 ξεκίνησε γενική κατάρρευση των τιμών στο χρηματιστήριο → Η οικονομική κρίση, που ονομάστηκε *κραχ*, εξαπλώθηκε ραγδαία σε ολόκληρο σχεδόν τον κόσμο.

Οι συνέπειες της κρίσης:

- Χάθηκαν περιουσίες, έκλεισαν επιχειρήσεις και εκατομμύρια εργαζόμενοι έμειναν άνεργοι.
- Το 1931 η οικονομία των ΗΠΑ είχε καταρρεύσει.
- Η εξαγορά των μικρών επιχειρήσεων από τις μεγάλες δημιούργησε πανίσχυρα οικονομικά συγκροτήματα.

Η επέκταση της κρίσης – Η Μεγάλη Ύφεση

- Η κρίση εξαπλώθηκε και στην Ευρώπη, καθώς οι αμερικανικές τράπεζες απέσυραν τα δάνεια που είχαν επενδυθεί στις ευρωπαϊκές χώρες και κυρίως σε Γερμανία και Μ. Βρετανία.
- Η υποχώρηση αυτή, που προκλήθηκε στην οικονομία του δυτικού κόσμου την περίοδο 1929-1933, ονομάστηκε Μεγάλη Ύφεση και έπληξε και την Ελλάδα.

ΕΝΟΤΗΤΑ 41

Κοινωνικές διαστάσεις της κρίσης του 1929

Ο κοινωνικός αντίκτυπος της κρίσης:

- Η κρίση επηρέασε όλα τα κοινωνικά στρώματα στο δυτικό κόσμο:
 - *Ανώτερες τάξεις:* ένα τμήμα τους ενισχύθηκε οικονομικά και κοινωνικά, εξαγοράζοντας χρεοκοπημένες επιχειρήσεις.
 - *Αγρότες:* τα προϊόντα τους έμεναν απούλητα και τα εισοδήματά τους εξανεμίζονταν.
 - *Βιομηχανικοί εργάτες και εμποροϋπάλληλοι:* οι μισθοί τους μειώθηκαν, οι ώρες εργασίας ελαττώθηκαν, πάρα πολλοί απολύθηκαν.
 - *Μικρομεσαίοι επιχειρηματίες:* πούλησαν ή έκλεισαν τις επιχειρήσεις τους.
 - *Δημόσιοι υπάλληλοι:* ο μισθός τους μειώθηκε δραστικά.
- Κύμα εξαθλίωσης απλώνεται σε ολόκληρο το δυτικό κόσμο.

Η πολιτική του new deal:

- Ο οικονομικός φιλελευθερισμός δεν ενέπνεε πλέον εμπιστοσύνη και πολλοί θεωρούσαν ότι έπρεπε να επέμβει το κράτος.
- Ο πρόεδρος των ΗΠΑ Φραγκλίνος Ρούσβελτ, επηρεασμένος από τις θέσεις του Άγγλου οικονομολόγου Κέινς, έλαβε μια σειρά μέτρων για την αντιμετώπιση της κρίσης που έγιναν γνωστά ως new deal (νιου ντιλ).
- Σύμφωνα με τη νέα πολιτική, το κράτος θα επέμβει στην οικονομία κάνοντας μεγάλες επενδύσεις. Έτσι, οι άνεργοι θα έβρισκαν δουλειά και με τις αποδοχές τους θα έκαναν αγορές και θα αναθερμαινόταν η οικονομία.
- Η αμερικανική κυβέρνηση ανέθεσε σε ιδιωτικές επιχειρήσεις μεγάλα δημόσια έργα και από το 1934 άρχισε να βελτιώνεται η οικονομική κατάσταση στις ΗΠΑ.

Η εφαρμογή του new deal και σε άλλες χώρες:

Σύντομα η πολιτική του new deal υποστηρίχτηκε και στην Ευρώπη με αποτέλεσμα, κατά τη δεκαετία του 1930, η «διευθυνόμενη οικονομία» να αντικαταστήσει σε μεγάλο βαθμό τη φιλελεύθερη.

ΕΝΟΤΗΤΑ 42

Πολιτικές διαστάσεις της κρίσης του 1929

Η πολιτική-ιδεολογική κρίση του Μεσοπολέμου:

- Μετά την οικονομική κρίση του 1929, οι άνθρωποι άρχισαν να δυσπιστούν απέναντι στα φιλελεύθερα δημοκρατικά πολιτεύματα.
- Ιδεολογικά επικρατούν και ανταγωνίζονται μεταξύ τους δύο αντίθετες θεωρίες οικονομικής και κοινωνικής οργάνωσης: ο **κομμουνισμός** και ο **φασισμός**.

Η Σοβιετική Ένωση υπό τον Στάλιν

Ο Στάλιν υιοθέτησε μια συγκεντρωτική πολιτική, που αποτελούσε στρέβλωση των αρχών του σοσιαλισμού (**σταλινισμός**). Βασικά σημεία της ήταν:

- Οικονομική πολιτική αυστηρά ελεγχόμενη με έμφαση στην εκβιομηχάνιση, που οδήγησε σε σημαντική βιομηχανική ανάπτυξη την περίοδο 1928-1941.
- Συγκέντρωση όλων των εξουσιών στην κορυφή της κρατικής ηγεσίας.
- Μετατροπή του κομμουνιστικού κόμματος σ' έναν συγκεντρωτικό μηχανισμό.

Ο φασισμός στην Ιταλία

- Το Μάρτιο του 1919 εμφανίστηκε το *Εθνικό Φασιστικό Κόμμα* του Μπενίτο Μουσολίνι, το οποίο εκμεταλλευόμενο την οικονομική και κοινωνική κρίση επιδίωκε να συσπειρώσει γύρω του τους δυσαρεστημένους πολίτες.
- Ένοπλες ομάδες φασιστών άρχισαν να τρομοκρατούν και να δολοφονούν κομμουνιστές, σοσιαλιστές και συνδικαλιστές.
- Στις 28 Οκτωβρίου 1922 εκατό χιλιάδες φασίστες πραγματοποίησαν την πορεία προς τη Ρώμη με επικεφαλής το Μουσολίνι, ο οποίος μέχρι το τέλος του 1926 έθεσε την Ιταλία υπό τον απόλυτο έλεγχό του.
- Τα χαρακτηριστικά του φασιστικού καθεστώτος του Μουσολίνι:
 - Είχε τα πάντα υπό τον έλεγχό του.
 - Φυλάκιζε ή δολοφονούσε τους πολιτικούς που θεωρούνταν επικίνδυνοι.
 - Αντικατέστησε τις επαγγελματικές ενώσεις και τα εργατικά συνδικάτα με συντεχνίες που ελέγχονταν από το φασιστικό κόμμα.
 - Χειραγωγούσε τους νέους εντάσσοντάς τους στη φασιστική νεολαία.
 - Προπαγάνδιζε τα φασιστικά ιδεώδη μέσω του Τύπου, του ραδιοφώνου και του αθλητισμού.

Ο ναζισμός στη Γερμανία

- Το *Εθνικοσοσιαλιστικό Γερμανικό Εργατικό Κόμμα*, που είχε ιδρυθεί το 1919 από τον *Αδόλφο Χίτλερ*, υποστήριζε ότι στη θέση της δημοκρατίας θα έπρεπε να επικρατήσει μια «Νέα Τάξη», στην οποία κυρίαρχη θέση θα είχαν οι Γερμανοί.
- Το Ναζιστικό Κόμμα κέρδισε σταδιακά πολλούς οπαδούς από τα χαμηλά κοινωνικά στρώματα.
- Ισχυροί Γερμανοί κεφαλαιούχοι, για να εμποδίσουν την άνοδο των κομμουνιστών, αποφάσισαν να ενισχύσουν τον Χίτλερ, ο οποίος έγινε καγκελάριος της Γερμανίας.
- Οι ναζί πυρπόλησαν τη γερμανική βουλή, ενοχοποίησαν τους κομμουνιστές και ο Χίτλερ έγινε αρχηγός του κράτους (Φύρερ).
- Τα χαρακτηριστικά του χιτλερικού καθεστώτος:
 - Διέλυσε τα άλλα κόμματα και το μόνο κόμμα στη βουλή ήταν το ναζιστικό.
 - Κυρίαρχες τακτικές του ήταν η χειραγωγή των νέων και η προπαγάνδα.
 - Φανάτιζε το γερμανικό λαό με συγκεντρώσεις εκατομμυρίων οπαδών.
 - Έκαιγε τα μη αρεστά βιβλία, ενώ πολλοί διανοούμενοι έφυγαν από τη χώρα.
 - Εφάρμοσε ρατσιστική πολιτική.

Φασισμός και δημοκρατία στην υπόλοιπη Ευρώπη

- Στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες επιβλήθηκαν καθεστώτα φασιστικού τύπου.
- Ως αντίσταση στο φασισμό δημιουργήθηκαν σε πολλές χώρες τα *Λαϊκά Μέτωπα*, που ήταν συμμαχίες φιλελεύθερων και αριστερών κομμάτων.
- Στη Γαλλία και στην Ισπανία σχηματίστηκαν κυβερνήσεις λαϊκών μετώπων, που γρήγορα όμως έχασαν την εξουσία.

ΕΝΟΤΗΤΑ 43

Η Ελλάδα του Μεσοπολέμου. Η δικτατορία της 4ης Αυγούστου 1936.

Η Β' Ελληνική Δημοκρατία

- Ο Α. Παπαναστασίου πρότεινε την ανακήρυξη αβασιλευτής δημοκρατίας.
- Με δημοψήφισμα, τον Απρ. του 1924, ανακηρύχθηκε η Β' Ελληνική Δημοκρατία.

Η περίοδος 1924-1928

- Κυρίαρχο στοιχείο της περιόδου ήταν η κυβερνητική αστάθεια.
- Το 1918 ιδρύθηκε ΓΣΕΕ και το ΣΕΚΕ, που το 1924 μετονομάστηκε σε ΚΚΕ.
- Το 1925 ο στρατηγός Θ. Πάγκαλος επέβαλε δικτατορία, την οποία σύντομα ανέτρεψε ένας άλλος στρατιωτικός, ο Γ. Κονδύλης.
- Ο Κονδύλης προκήρυξε εκλογές από τις οποίες προέκυψε οικουμενική κυβέρνηση, που πρότεινε την ψήφιση του δημοκρατικού συντάγματος του 1927.

Η βενιζελική τετραετία 1928-1932

- Το 1928 τις εκλογές κέρδισε ο Βενιζέλος με το κόμμα των Φιλελευθέρων.
- Βασικά σημεία της πολιτικής του:
 - οικονομική ανάπτυξη,
 - εδραίωση της δημοκρατίας,
 - εκπαιδευτική μεταρρύθμιση,
 - εξωτερική πολιτική, που επιδίωκε την προσέγγιση με τις γειτονικές χώρες,
 - το «ιδιώνυμο», ένας νόμος που ψηφίστηκε το 1929 και καθιέρωνε ως ιδιώνυμο αδίκημα την προβολή ιδεών που στόχευαν στη βίαιη ανατροπή του πολιτεύματος.
- Ο Βενιζέλος κήρυξε την Ελλάδα σε πτώχευση το 1932 και προκήρυξε εκλογές.

Το Λαϊκό κόμμα στην εξουσία (1933)

- Στις εκλογές της 5ης Μαρτ. 1933 νίκησαν τα αντιβενιζελικά κόμματα.
- Την ίδια νύχτα εκδηλώθηκε πραξικόπημα από βενιζελικούς το οποίο απέτυχε.
- Την εξουσία ανέλαβε ο ηγέτης του Λαϊκού κόμματος Π. Τσαλδάρης.
- Απόπειρα δολοφονίας κατά του Βενιζέλου κορύφωσε την πολιτική κρίση.

Το κίνημα του 1935 και η παλινόρθωση της βασιλείας

- Την 1η Μαρτ. εκδηλώθηκε νέο βενιζελικό κίνημα που κατεστάλη από τον υπουργό Στρατιωτικών Γ. Κονδύλη.
- Ο Ι. Μεταξάς και ο Γ. Κονδύλης πίεζαν τον πρωθυπουργό Τσαλδάρη να διενεργήσει δημοψήφισμα για το πολίτευμα, προκειμένου να επανέλθει η μοναρχία.
- Ο Κονδύλης τελικά ανέτρεψε τον Τσαλδάρη, επέβαλε δικτατορία και επανέφερε το μοναρχικό καθεστώς (Νοέμ. 1935).

Μετά την παλινόρθωση

- Ο Γεώργιος Β' παραμέρισε τον Κονδύλη και χορήγησε αμνηστία στους πολιτικούς που συμμετείχαν στο κίνημα του 1935.
- Το 1936 έγιναν άκαρπες εκλογές.
- Ο Γεώργιος Β' ανέθεσε την πρωθυπουργία στον Ι. Μεταξά, που ήταν γνωστός για τις αντιδημοκρατικές του ιδέες.
- Το Μάιο του 1936 σημειώθηκαν αιματηρές διαδηλώσεις στη Θεσσαλονίκη.
- Στις 4 Αυγούστου 1936 ο Γεώργιος Β' και ο Μεταξάς κήρυξαν δικτατορία.

Η δικτατορία της 4ης Αυγούστου (1936)

- Ο Μεταξάς επιδίωκε να εφαρμόσει στην Ελλάδα ένα καθεστώς στα πρότυπα της φασιστικής Ιταλίας και της ναζιστικής Γερμανίας.
- Δημιούργησε την *Εθνική Οργάνωση Νεολαίας* (ΕΟΝ), για να παίξει το ρόλο φασιστικού κόμματος.
- Επιδίωξε να κερδίσει τους αγρότες και τους εργάτες με συστηματική προπαγάνδα και με μέτρα κοινωνικού χαρακτήρα.
- Ο Μεταξάς οργάνωσε τελικά ένα αυταρχικό κράτος χωρίς λαϊκή υποστήριξη.
- Στην εξωτερική πολιτική, ο Μεταξάς με το Γεώργιο Β' ακολούθησαν τη Μ. Βρετανία, θεωρώντας ότι σε περίπτωση πολέμου αυτή θα επικρατούσε.

ΕΝΟΤΗΤΑ 44

Το προσφυγικό ζήτημα στην Ελλάδα κατά το Μεσοπόλεμο

Η αποκατάσταση των προσφύγων:

- Η στέγαση και η επαγγελματική αποκατάσταση των προσφύγων ήταν ένα άμεσο ζήτημα που είχε να αντιμετωπίσει η ελληνική κοινωνία του Μεσοπολέμου.
- Η Κοινωνία των Εθνών (ΚτΕ) βοήθησε την Ελλάδα να συνάψει δάνειο και ίδρυσε την *Επιτροπή Αποκατάστασης Προσφύγων* (ΕΑΠ).
- Η ΕΑΠ ήταν ένας αυτόνομος οργανισμός που λειτούργησε, σε συνεργασία με το ελληνικό κράτος, από το 1923 έως το 1930. Ασχολήθηκε κυρίως με την αποκατάσταση των προσφύγων στην ύπαιθρο.
- Την αποκατάσταση των προσφύγων στις πόλεις ανέλαβε κυρίως το ελληνικό κράτος που δημιούργησε προσφυγικούς συνοικισμούς ενώ οι ευκατάστατοι πρόσφυγες εγκαταστάθηκαν σε περιοχές που επέλεξαν οι ίδιοι.

Η αντιπαλότητα ανάμεσα στους γηγενείς Έλληνες και στους πρόσφυγες:

- Οι πρόσφυγες αντιμετωπίστηκαν αρνητικά από τους γηγενείς, γιατί:
 - αποκαταστάθηκαν σε γη που οι ντόπιοι θεωρούσαν δική τους,
 - εργάζονταν με χαμηλά μεροκάματα προκαλώντας πτώση των αμοιβών,
 - ήταν στην πλειονότητά τους βενιζελικοί και αυτό τους έκανε ανεπιθύμητους στην αντιβενιζελική Παλαιά Ελλάδα,
 - είχαν πρωτάκουστα ονόματα, έτρωγαν άγνωστα φαγητά και οι γυναίκες τους εργάζονταν σε ξένες δουλειές.
- Για πολλά χρόνια ο όρος «πρόσφυγας» είχε υποτιμητική σημασία.

Οι συνέπειες για την Ελλάδα από την άφιξη των προσφύγων:

- Σε πολιτικό επίπεδο
 - Εγκαταλείφθηκε η Μεγάλη Ιδέα, καθώς η πλειονότητα των Ελλήνων συγκεντρώθηκε μέσα στα όρια του ελληνικού κράτους.
 - Με την εγκατάσταση των προσφύγων στη Μακεδονία και τη Θράκη ενισχύθηκε η εθνική ομοιογένεια.
 - Οι περισσότεροι πρόσφυγες ήταν βενιζελικοί, ενώ αργότερα πολλοί έγιναν κομμουνιστές και σοσιαλιστές και πρωτοστάτησαν στους κοινωνικούς αγώνες.
- Σε οικονομικό επίπεδο
 - Ενισχύθηκε η αγροτική οικονομία.
 - Τονώθηκε το εμπόριο και η βιομηχανία.
- Σε κοινωνικό επίπεδο
 - Οι πρόσφυγες έφεραν στην Ελλάδα τις συνήθειες και τον τρόπο ζωής τους, το ρεμπέτικο τραγούδι και τη μαγειρική τους.
 - Με την έξοδο πολλών γυναικών προσφύγων αλλά και γηγενών στην εργασία άρχισε να αμφισβητείται η αντίληψη ότι η γυναίκα είναι υποχείριο του άνδρα.
- Σε πολιτισμικό επίπεδο
 - Οι πρόσφυγες ανανέωσαν τα ελληνικά γράμματα και τις τέχνες.

ΕΝΟΤΗΤΑ 45

Τα προμηνύματα και τα αίτια του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου

Τα προμηνύματα του πολέμου

- Η Ιαπωνία κατέλαβε την κινεζική επαρχία της Ματζουρίας το 1931.
- Η χιτλερική Γερμανία εγκατέλειψε την Κοινωνία των Εθνών το 1934 και επανέφερε την υποχρεωτική στρατιωτική θητεία το 1935 κατά παράβαση της συνθήκης των Βερσαλιών.
- Η φασιστική Ιταλία κατέλαβε την Αιθιοπία το 1936 και αποχώρησε από την Κοινωνία των Εθνών.
- Η Γερμανία κατέλαβε τη αποστρατιωτικοποιημένη ζώνη της Ρηνανίας το 1936.
- Η Γερμανία και η Ιταλία συμμετείχαν στον εμφύλιο πόλεμο της Ισπανίας το 1936 – 1939 υπέρ του φασίστα Φράνκο.
- Το 1936 σχηματίστηκε ο *Άξονας Ρώμης – Βερολίνου*.
- Η Γερμανία, η Ιταλία και η Ιαπωνία υπέγραψαν το *Αντιδιεθνιστικό Σύμφωνο*, με στόχο την καταπολέμηση του κομμουνισμού και την υποστήριξη του φασισμού σε παγκόσμιο επίπεδο.
- Η Ιαπωνία κήρυξε τον πόλεμο στην Κίνα το 1937.
- Η Γερμανία ενσωμάτωσε την Αυστρία το 1938.
- Η Βρετανία και η Γαλλία υπέγραψαν τη *συμφωνία του Μονάχου* στις 29 Σεπτ. 1938, με την οποία αποδέχονταν την προσάρτηση της Δ. Τσεχοσλοβακίας στη Γερμανία.
- Ο Χίτλερ διέλυσε την Τσεχοσλοβακία το 1939, θέτοντας τη Βοημία υπό γερμανική προστασία και ανακηρύσσοντας τη Σλοβακία ανεξάρτητη αλλά υπό γερμανική κηδεμονία.
- Η Ιταλία κατέλαβε την Αλβανία το 1939.
- Ο Χίτλερ απαίτησε να παραχωρηθεί ο πολωνικός διάδρομος του Ντάντσιχ στη Γερμανία, ενώ η Βρετανία και η Γαλλία ανακοίνωσαν ότι θα κήρυτταν τον πόλεμο στη Γερμανία, εάν αυτή προχωρούσε σε επίθεση εναντίον της Πολωνίας.
- Η Γερμανία και η Σοβιετική Ένωση υπέγραψαν *σύμφωνο μη επίθεσης (Σύμφωνο Ρίμπεντροπ – Μολότωφ)* τον Αύγ. του 1939, που εξασφάλιζε στη Γερμανία ότι δε θα δεχόταν επίθεση από τα ανατολικά.

Αίτια του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου

- Οι ταπεινωτικοί όροι που επιβλήθηκαν στα ηττημένα κράτη του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου και κυρίως στη Γερμανία.
- Τα ανικανοποίητα πειστικά αιτήματα χωρών και εθνοτήτων από τις συνθήκες του Α΄ Παγκόσμιου πολέμου.
- Η παγκόσμια οικονομική κρίση που ξέσπασε το 1929 ευνοώντας την επιβολή ολοκληρωτικών καθεστώτων.
- Ο φόβος των δυτικών Δυνάμεων απέναντι στη Σοβιετική Ένωση, που τις έκανε να βλέπουν για πολύ καιρό τη ναζιστική Γερμανία ως ανάχωμα το οποίο θα εμπόδιζε την εξάπλωση της σοβιετικής επιρροής στην Ευρώπη.
- Η αδυναμία της *Κοινωνίας των Εθνών* να παρέμβει αποτελεσματικά στις εξελίξεις.

ΕΝΟΤΗΤΑ 46

Ο Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος

Η αφορμή και η έκρηξη του πολέμου

Αφορμή: η γερμανική εισβολή στην Πολωνία.

Έναρξη: την 1^η Σεπτ. 1939 Βρετανία και Γαλλία κήρυξαν τον πόλεμο στη Γερμανία.

Οι επιχειρήσεις στην Ευρώπη, 1939 – 1941

- Οι Γερμανοί τον πρώτο μήνα του πολέμου κυρίευσαν την Πολωνία.
- Οι Γερμανοί κατέλαβαν τη Δανία, την Ολλανδία, το Λουξεμβούργο, τη Νορβηγία και το Βέλγιο με εφαρμογή της τακτικής του *πολέμου - αστραπή*.
- Οι Γάλλοι συνθηκολόγησαν με τη Γερμανία, ύστερα από μάχη δέκα ημερών.
- Ορισμένοι Γάλλοι με επικεφαλής τον στρατηγό Ντε Γκολ κατέφυγαν στη Αγγλία και κήρυξαν την αντίσταση εναντίον των Γερμανών κατακτητών.
- Η γερμανική αεροπορία βομβάρδισε μαζικά τη Μ. Βρετανία, η οποία με επικεφαλής τον πρωθυπουργό Ουίνστον Τσόρτσιλ δεν κάμφθηκε.
- Οι Γερμανοί και οι Βούλγαροι κατέλαβαν τη Γιουγκοσλαβία και την Ελλάδα.

Η οργάνωση της κατεχόμενης Ευρώπης

Μορφές οργάνωσης της κατακτημένης Ευρώπης:

- δέσμευση των οικονομικών πόρων των κατακτημένων χωρών,
- συστηματική προπαγάνδα σε βάρος των κατακτημένων λαών,
- άσκηση βίας με βασανιστήρια και μαζικές εκτελέσεις,
- μαζική εξόντωση των Εβραίων και των Ρομά (τσιγγάνων).

Αντίδραση:

- εκδήλωση κινημάτων αντίστασης.

Η γερμανική επίθεση στη Σοβιετική ένωση

Ανεπιτυχής επίθεση των γερμανικών δυνάμεων σε Λένινγκραντ και Μόσχα τον Ιούν. του 1941 → εξουθένωση των γερμανικών στρατευμάτων κατά το βαρύ χειμώνα του 1941 – 1942 → νέα γερμανική επίθεση την άνοιξη του 1942 → ήττα των Γερμανών στη μάχη του Στάλινγκραντ (Σεπτ. 1942 – Φεβρ. 1943)

Οι επιχειρήσεις στην Αφρική

- Οι Ιταλοί, με ορμητήριο τη Λιβύη, επιτέθηκαν ανεπιτυχώς στις αγγλικές δυνάμεις της Αιγύπτου με στόχο την κατάληψη της διώρυγας του Σουέζ.
- Στο μέτωπο της Β. Αφρικής, οι συμμαχικές δυνάμεις νίκησαν τα γερμανικά και ιταλικά στρατεύματα.

Οι επιχειρήσεις στην Άπω Ανατολή

- Τα ιαπωνικά πολεμικά αεροπλάνα επιτέθηκαν εναντίον του αμερικανικού πολεμικού στόλου στο Περλ Χάρμπορ (7 Δεκ. 1941).
- Οι ΗΠΑ κήρυξαν τον πόλεμο στην Ιαπωνία και στις δυνάμεις του Άξονα.

Το τέλος του πολέμου

- Οι συμμαχικές δυνάμεις της Β. Αφρικής αποβιβάστηκαν στην Ιταλία, καθάίρεσαν τον Μουσολίνι και υπέγραψαν ανακωχή με το διάδοχό του Μαντόλιο.
- Οι συμμαχικές δυνάμεις αποβιβάστηκαν στη Νορμανδία στις 6 Ιουν. 1944 και απελευθέρωσαν τη Γαλλία, το Βέλγιο, το Λουξεμβούργο και την Ολλανδία.
- Τον Ιούνιο του 1944 ξεκίνησε η σοβιετική αντεπίθεση.
- Ιταλοί αξιωματικοί εκτέλεσαν τον Μουσολίνι.
- Αμερικανικά, αγγλικά, γαλλικά και σοβιετικά στρατεύματα πολιορκήσαν το Βερολίνο στις αρχές Μαΐου 1945.
- Ο Χίτλερ αυτοκτόνησε και η Γερμανία συνθηκολόγησε.
- Οι ΗΠΑ αποφάσισαν να βομβαρδίσουν τις ιαπωνικές πόλεις Χιροσίμα και Ναγκασάκι με ένα νέο όπλο, την ατομική βόμβα.
- Η Ιαπωνία συνθηκολόγησε και ο πόλεμος τελείωσε.

ΕΝΟΤΗΤΑ 47

Η συμμετοχή της Ελλάδας στον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο

Προμηνήματα πολέμου για την Ελλάδα:

- Οι Ιταλοί κατέλαβαν την Αλβανία το 1939 και κλιμάκωσαν την επιθετικότητά τους εναντίον της Ελλάδας.
- Στις 15 Αυγ. 1940 υποβρύχιο, πιθανότατα ιταλικό, βύθισε στην Τήνο το ελληνικό πολεμικό πλοίο Έλλη.

Ο ελληνοϊταλικός πόλεμος

- Η Ιταλία απαίτησε στις 28 Οκτ. 1940 να γίνει δεκτή η είσοδος των στρατευμάτων της στην Ελλάδα.
- Ο Μεταξάς έδωσε αρνητική απάντηση στο ιταλικό τηλεσίγραφο.
- Οι Ιταλοί εισέβαλαν και οι ελληνικές δυνάμεις υποχρεώθηκαν σε υποχώρηση μέχρι τα μέσα Νοεμβ. 1940.
- Οι Έλληνες αντεπιτέθηκαν και κατέλαβαν τις αλβανικές πόλεις Κορυτσά, Μοσχόπολη, Πόγραδετς, Αργυρόκαστρο και Άγιοι Σαράντα.
- Ο Μεταξάς πέθανε (τέλη Ιαν. 1941) και ο Γεώργιος Β΄ διόρισε πρωθυπουργό τον Αλ. Κορυζή.
- Οι Ιταλοί πραγματοποίησαν το Μάρτ. του 1941 την «εαρινή επίθεση», αλλά συνάντησαν ισχυρή ελληνική αντίσταση.
- Το ελληνικό πολεμικό ναυτικό σημείωσε σημαντικές επιτυχίες και η ελληνική αεροπορία υποστήριξε τις χερσαίες επιχειρήσεις.

Ο ελληνογερμανικός πόλεμος

- Οι Γερμανοί επιτέθηκαν στην Ελλάδα από γιουγκοσλαβικό και βουλγαρικό έδαφος στις 6 Απρ. 1941.
- Τα γερμανικά στρατεύματα, αφού έκαμψαν την ελληνική αντίσταση, άρχισαν να προωθούνται προς την Αθήνα.
- Ο αντιστράτηγος Τσολάκογλου υπέγραψε, με δική του πρωτοβουλία, συνθηκολόγηση.
- Οι Γερμανοί κατέλαβαν την Αθήνα στις 27 Απρ. 1941.
- Η αντίσταση συνεχίστηκε στην Κρήτη.
- Οι Γερμανοί κατέλαβαν την Κρήτη στα τέλη Μαΐου 1941.
- Ο βασιλιάς Γεώργιος Β΄ και η κυβέρνηση κατέφυγαν στο Κάιρο.

ΕΝΟΤΗΤΑ 48

Κατοχή, Αντίσταση και Απελευθέρωση

Η Κατοχή

- Η κατεχόμενη Ελλάδα χωρίστηκε σε τρεις ζώνες: τη γερμανική, την ιταλική και τη βουλγαρική.
- Οι κατακτητές διόρισαν κυβέρνηση δωσίλογων με πρωθυπουργό τον Τσολάκογλου και επέβαλαν μέτρα καταστολής.
- Οι Γερμανοί ξεκλήρισαν τις εβραϊκές κοινότητες της Ελλάδας.
- Οι Βούλγαροι εφάρμοσαν πολιτική εκβουλγαρισμού στην Α. Μακεδονία, η οποία προκάλεσε μαζικές εκτελέσεις Ελλήνων που εξεγέρθηκαν.
- Οι κατακτητές δέσμευσαν τους οικονομικούς πόρους της χώρας, με αποτέλεσμα την εμφάνιση φαινομένων *μαύρης αγοράς*.
- Το χειμώνα του 1941 – 1942 εξαπλώθηκε η πείνα.

Η αντίσταση

- Ξεκίνησε με μεμονωμένες ενέργειες, με πιο εντυπωσιακή την υποστολή της χιτλερικής σημαίας από τους φοιτητές Γλέζο και Σάντα.
- Από το φθιν. του 1941 δημιουργήθηκαν οι πρώτες **οργανώσεις αντίστασης**.

Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο (ΕΑΜ)

- Ίδρυση: ιδρύθηκε με πρωτοβουλία του ΚΚΕ και τη συνεργασία μικρότερων αριστερών κομμάτων.
- Σκοποί: η οργάνωση του αγώνα εναντίον των κατακτητών και η διασφάλιση της δυνατότητας των Ελλήνων να επιλέξουν μόνοι τους μετά την απελευθέρωση τη μορφή διακυβέρνησης της χώρας.

Εθνικός Δημοκρατικός Ελληνικός Σύνδεσμος (ΕΔΕΣ)

- Ίδρυση: ιδρύθηκε από τον συνταγματάρχη Ν. Ζέρβα.
- Σκοποί: απελευθέρωση της Ελλάδας και εγκαθίδρυση μετά τον πόλεμο αβασίλευτης δημοκρατίας.

Εθνική Και Κοινωνική Απελευθέρωση (ΕΚΚΑ)

- Η σημαντικότερη από τις μικρότερες αντιστασιακές οργανώσεις, που ήταν και η μόνη από αυτές η οποία διέθετε ένοπλο τμήμα με επικεφαλής τον συνταγματάρχη Ψαρρό.

Εθνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός (ΕΛΑΣ)

- Το ένοπλο τμήμα του ΕΑΜ που ιδρύθηκε το Φεβρουάριο του 1942 με επικεφαλής τον Άρη Βελουχιώτη, αντιστασιακό ψευδώνυμο του Θ. Κλάρα, κομμουνιστή γεωπόνου από τη Λαμία.

Ανατίναξη της γέφυρας του Γοργοπόταμου:

- Η κορυφαία πράξη της αντίστασης και η μόνη στην οποία συνεργάστηκαν οι δύο μεγαλύτερες αντιστασιακές οργανώσεις, το ΕΑΜ και ο ΕΔΕΣ, μαζί με βρετανούς καταδρομείς, επιτυγχάνοντας τη διακοπή του εφοδιασμού του γερμανικού στρατού της Αφρικής για σημαντικό χρονικό διάστημα.

Αντίσταση στις πόλεις:

- Η απεργία των υπαλλήλων στις τηλεπικοινωνίες τον Απρίλιο του 1942 υποχρέωσε τις αρχές να προβούν σε παροχές.
- Η μεγάλη γενική απεργία τον Ιαν. του 1943 εμπόδισε τις αρχές κατοχής να στείλουν Έλληνες στη Γερμανία για εργασία.
- Η κηδεία του Παλαμά έγινε αφορμή για ένα ακόμη συλλαλητήριο.
- Η νεολαία συμμετείχε στις κινητοποιήσεις, κυρίως μετά την ίδρυση από το Ε.Α.Μ. της *Ένωσης Πανελλαδικής Οργάνωσης Νέων (ΕΠΟΝ)*
- Οι γυναίκες πήραν ενεργά μέρος στην αντίσταση.

Μαζικά αντίποινα και τάγματα ασφαλείας

- Οι κατακτητές έκαναν μαζικές εκτελέσεις αμάχων σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας, με πιο ακραία εκείνη των Καλαβρύτων το Δεκέμβριο του 1943.
- *Τάγματα ασφαλείας*: ένοπλα σώματα Ελλήνων, που οργανώθηκαν από τους κατακτητές σε συνεργασία με τις κυβερνήσεις δωσίλογων και χρησιμοποιήθηκαν εναντίον του Ε.Α.Μ., του Ε.Λ.Α.Σ. και αμάχων.

Η «ελεύθερη Ελλάδα»

▪ *«Ελεύθερη Ελλάδα»*: Έτσι ονομάστηκαν οι περιοχές της Ελλάδας που, χάρη στην Αντίσταση, δεν ελέγχονταν από τους κατακτητές και με πρωτοβουλία του Ε.Α.Μ. οργάνωσαν λαϊκές μορφές αυτοδιοίκησης και πολιτιστικές δράσεις.

▪ *Πολιτική Επιτροπή Εθνικής Απελευθέρωσης (Π.Ε.Ε.Α.) ή Κυβέρνηση του βουνού* : Ιδρύθηκε από το Ε.Α.Μ. το Μάρτ. του 1944 για να αναλάβει τη διοίκηση των απελευθερωμένων περιοχών και να οργανώσει εκλογές για την ανάδειξη Εθνικού Συμβουλίου.

▪ *Εθνικό Συμβούλιο*: Συστάθηκε ύστερα από εκλογές στην «ελεύθερη Ελλάδα», στις οποίες για πρώτη φορά πήραν μέρος και οι γυναίκες, και συνήλθε στο χωριό Κορυσχάδες της Ευρυτανίας.

Η Απελευθέρωση

▪ *Κυβέρνηση εθνικής ενότητας*: Ο σχηματισμός της αποφασίστηκε στις 20 Μαΐου 1944, με τη *Συμφωνία του Λιβάνου*, η οποία υπογράφηκε από τις ελληνικές πολιτικές και αντιστασιακές δυνάμεις και την κυβέρνηση του Καΐρου.

▪ *Απελευθέρωση*: Ήρθε στις 12 Οκτ. 1944 και αμέσως μετά ανέλαβε την εξουσία η κυβέρνηση εθνικής ενότητας με πρωθυπουργό τον Γ. Παπανδρέου.

ΕΝΟΤΗΤΑ 49

Οι συνέπειες του Β΄ Παγκόσμιου πολέμου και η ίδρυση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών

Συνέπειες του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου

- **Οι ανθρώπινες απώλειες**
 - Από τα 50 εκ. νεκρών και αγνοουμένων, τα 35 εκ. ήταν Ευρωπαίοι.
 - Τεράστιος ήταν ο αριθμός των άμαχων θυμάτων.
- **Οι αναγκαστικές μετακινήσεις πληθυσμών**
 - Ο πόλεμος προκάλεσε μετακινήσεις περίπου 30 εκ. ανθρώπων, οι οποίοι στο τέλος του πολέμου συγκροτούσαν ένα τεράστιο, διάσπαρτο ανθρώπινο πλήθος χωρίς κανένα μέσο διαβίωσης.
- **Οι υλικές καταστροφές**
 - Στη Σοβιετική Ένωση είχαν καταστραφεί 6 εκατομμύρια σπίτια.
 - Στην Πολωνία είχε καταστραφεί το 80% της βιομηχανίας.
 - Στη Γαλλία είχαν υποστεί σοβαρές ζημιές σχεδόν όλα τα λιμάνια και μεγάλο μέρος του συγκοινωνιακού και σιδηροδρομικού δικτύου.
 - Πολλές πόλεις είχαν ισοπεδωθεί.
 - Η συνολική βιομηχανική παραγωγή της Ευρώπης είχε φτάσει στα τέλη του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου μόλις το 50% της προπολεμικής.
 - Τα περισσότερα κράτη είχαν δανειστεί για να προετοιμαστούν για τον πόλεμο και τώρα υποχρεώνονταν να το ξανακάνουν για να αρχίσουν την ανοικοδόμηση, με το μεγαλύτερο μέρος των δανείων να προέρχεται από τις ΗΠΑ.
- **Η κατάρρευση του βιοτικού επιπέδου**
 - Το βιοτικό επίπεδο είχε καταρρεύσει, αν και με σοβαρές αποκλίσεις μεταξύ των χωρών.
 - Η Βρετανία κατάφερε να διασώσει μεγάλο μέρος της βιομηχανίας και του εμπορικού της στόλου, ενώ ο ενεργός πληθυσμός της αυξήθηκε χάρη στη μαζική είσοδο των γυναικών στην αγορά εργασίας.
 - Η χειρότερη κατάσταση επικράτησε στη Γερμανία και στην Αυστρία, που μαστίζονταν από την πείνα, τη μαύρη αγορά και τον κίνδυνο επιδημιών.
- **Η ηθική καταρράκωση**
 - Οι εμπόλεμοι βομβάρδιζαν μαζικά, με σκοπό να καταρρακώσουν το ηθικό των αμάχων και να εξαναγκάσουν τον εχθρό να συνθηκολογήσει.
 - Ο πόλεμος συνοδεύτηκε από ανήκουστες θηριωδίες, μαζικές εκτελέσεις αμάχων, βιασμούς και λεηλασίες.
 - Τα στρατόπεδα συγκέντρωσης, οι θάλαμοι αερίων, τα φρικιαστικά πειράματα σε αιχμαλώτους, τα βασανιστήρια, οι μαζικές εκτελέσεις αμάχων και η γενοκτονία των Εβραίων δίνουν στη ναζιστική Γερμανία τα πρωτεία της φρίκης.
- **Η εξασθένιση του διεθνούς ρόλου της Ευρώπης**
 - Η κατεστραμμένη Ευρώπη του 1945 ήταν αντικείμενο ανταγωνισμού των δύο υπερδυνάμεων, των ΗΠΑ και της Σοβιετικής Ένωσης.
 - Το κίνημα ανεξαρτητοποίησης των αποικιών άρχισε να εξαπλώνεται.

Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ)

Ίδρυση: το 1945 με τη συμμετοχή πενήντα κρατών.

Έδρα: η Νέα Υόρκη.

Σκοποί:

- η διαφύλαξη της ειρήνης,
- η προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων,
- η εξασφάλιση ίσων δικαιωμάτων για όλους τους λαούς,
- η φροντίδα για τους πρόσφυγες,
- η προστασία του περιβάλλοντος.

Δομή:

- Συμβούλιο Ασφαλείας (μόνιμα μέλη με δικαίωμα βέτο),
- Γενική Συνέλευση,
- Γενική Γραμματεία.

Απολογισμός:

- Έγινε από νωρίς πεδίο ανταγωνισμού των ισχυρών.
- Σε ορισμένες περιπτώσεις πέτυχε τους στόχους του.
- Πολλές φορές αποδείχτηκε αδύναμος να επιβάλει το διεθνές δίκαιο.
- Σημαντικό υπήρξε το έργο του στην παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας και στη διάσωση της πολιτιστικής κληρονομιάς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΔΕΚΑΤΟ
ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ
Β΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΕΩΣ ΤΑ ΤΕΛΗ ΤΟΥ 20ού ΑΙΩΝΑ
ΕΝΟΤΗΤΑ 50

Η πολιτική διαίρεση της μεταπολεμικής Ευρώπης

Οι διασκέψεις της Γιάλτας και του Πότσταμ

Η διάσκεψη της Γιάλτας:

- *Χώρος:* Γιάλτα της Ουκρανίας / *Χρόνος:* Φεβρουάριος του 1945.
- *Συμμετείχαν:* ο πρόεδρος των ΗΠΑ Ρούσβελτ, ο ηγέτης της Σοβιετικής Ένωσης Στάλιν και ο πρωθυπουργός της Βρετανίας Τσόρτσιλ.
- *Αποφάσεις:* Συμφώνησαν να απαιτήσουν την άνευ όρων παράδοση της Γερμανίας και να ιδρύσουν ένα διεθνή οργανισμό προάσπισης της ειρήνης, ενώ ΗΠΑ και Βρετανία αναγνώρισαν τις φιλοσοβιετικές κυβερνήσεις της Α. Ευρώπης.

Η διάσκεψη του Πότσταμ:

- *Χώρος:* Πότσταμ, προάστιο του Βερολίνου / *Χρόνος:* καλοκαίρι του 1945.
- *Αποφάσεις:* Συμφωνήθηκε η διαίρεση της Γερμανίας σε τέσσερις ζώνες κατοχής (αγγλική, γαλλική, αμερικανική, σοβιετική) και το Βερολίνο τέθηκε υπό κοινό έλεγχο.

Οι λαϊκές δημοκρατίες της Α. Ευρώπης

Λαϊκές δημοκρατίες:

Έτσι ονομάστηκαν καθεστώτα, παρόμοια με το σοβιετικό καθεστώς, που εγκαθιδρύθηκαν μέχρι το 1950 στις χώρες που βρίσκονταν υπό σοβιετικό έλεγχο.

Επιτυχίες:

- στο βιομηχανικό τομέα
- στην οργάνωση συστημάτων υγείας και εκπαίδευσης
- στη βελτίωση της θέσης της γυναίκας.

Προβλήματα:

- Τα κομμουνιστικά κόμματα διαχειρίζονταν μονοπωλιακά την εξουσία.
- Η δυνατότητα ελεύθερης έκφρασης πολιτικών απόψεων ήταν περιορισμένη.
- Οι διώξεις αντιφρονούντων αποτελούσαν συχνό φαινόμενο.
- Ο κρατικός έλεγχος της αγοράς προκαλούσε συχνά ελλείψεις σε αγαθά.
- Στην Α. Ευρώπη εκδηλώθηκε σειρά εξεγέρσεων, ορισμένες από τις οποίες αντιμετώπιστηκαν με την επέμβαση σοβιετικού στρατού.

Ιδιαίτερες περιπτώσεις:

- *Γιουγκοσλαβία:* το 1948 ήρθε σε σύγκρουση με τη Σοβιετική Ένωση και ακολούθησε ένα δικό της σοσιαλιστικό δρόμο.
- *Αλβανία:* αφού συνδέθηκε διαδοχικά με τη Γιουγκοσλαβία, τη Σοβιετική Ένωση και την Κίνα, επέλεξε, τελικά, την πλήρη απομόνωση.

Η ανοικοδόμηση της Δ. Ευρώπης

Σχέδιο Μάρσαλ: Πρόγραμμα οικονομικής ενίσχυσης της Ευρώπης από τις ΗΠΑ, που είχε σαν στόχο την αποτροπή του ενδεχομένου κατάρρευσης του οικονομικού και κοινωνικού συστήματος της Ευρώπης, εξαιτίας των τεράστιων απωλειών που προκάλεσε ο Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος.

Κράτος Πρόνοιας: Μορφή κράτους που επιδιώκει να εξασφαλίσει ικανοποιητικό επίπεδο ζωής σε όλους τους πολίτες με την παροχή δωρεάν υπηρεσιών υγείας, εκπαίδευσης, στέγασης, την εξασφάλιση του δικαιώματος της εργασίας και τη λήψη μέτρων για την ενίσχυση των ασθενέστερων κοινωνικών τάξεων.

Κινήματα αμφισβήτησης τη δεκαετία του '60

Στις δυτικές κοινωνίες εκδηλώθηκαν κινήματα, όπως οι χίπς και το κίνημα του Μάη του '68 στη Γαλλία, τα οποία αμφισβήτησαν τον «αστικό τρόπο ζωής» και αναζήτησαν εναλλακτικούς τρόπους οργάνωσης της κοινωνίας.